

12577

BIBLIOTEKA
Towarzystwa Lekarskiego
W KRAKOWIE.

N. Janu N. Stokarowski

2 pawaśnien

1107

WIADOMOŚĆ

O ZAKŁADZIE KĄPIELOWYM

u wód słonych jodo-bromowych

W RABCE

w r. 1873,

przez

Dr. J. KOPERNICKIEGO.

KRAKÓW,

Nakładem Juljana Zubrzyckiego.

W DRUKARNI UNIwersYTETU Jagiellońskiego

pod zarządem Ignacego Stelcła.

1874.

4556225

Równie jak w innych zdrojowiskach, tegoroczny ruch kąpielowy w Rabce był znacznie słabszym, a to z powodu cholery przez całe lato grasującej w Galicyi. — Chociaż w samym Zakładzie nie było jej wcale, a we wsi Rabce pierwsze wypadki tej epidemii zjawiać się poczęły dopiero w ostatnich dniach Sierpnia; niemniej przeto liczba gości u wód Rabczańskich była w tym roku o 21% mniejszą niż w poprzednim.

A mianowicie: podczas gdy w r. 1872 u kąpieli bawiło rodzin 189 w liczbie 450 osób, — w r. 1873 od 1 Czerwca do 27go Sierpnia przybyło rodzin 158 a osób 355.

W tej liczbie było zdrowych 105

chorych 192

sług 88.

Na 105 osób zdrowych było nie więcej jak $\frac{4}{5}$ takich, którzy z potrzeby i umyślnie towarzyszyli chorym; a $\frac{1}{5}$ część przybyła z Krakowa i innych miejsc nawiedzonych cholerą i przyjeżdżała tu na czas jakiś tylko dla odwiedzenia swych znajomych i krewnych, albo po prostu szukając tu bezpiecznego schronienia od straszliwej epidemii. — Był czas, gdy w tym ostatnim celu dość znaczna liczba mieszkańców Kazimierza prze-
rażonych grasującą tam cholerą wybierała się do Rabki; i byłoby to niechybnie spowodziło tam wybuch epidemii, gdyby Zarząd kąpielowy pod każdym innym

względem czujny i dbały o bezpieczeństwo swych gości, nie sprzeciwił się był energicznie tak zgubnej migracyi.

W porównaniu z poprzednim rokiem, liczba gości kąpielowych z rozmaitych okolic przybyłych w tym roku do Rabki była następująca:

	w r. 1872.		w r. 1873.	
	rodzin—osób.		rodzin—osób.	
Z Krakowa	55	161	55	124
z innych miejsc Galicyi	112	228	56	110
z Królestwa Polskiego	11	30	11	23
z Ks. Poznańskiego .	"	"	1	1
z Podola, Wołynia, Ukrainy i Litwy . .	5	18	26	76
z Węgier (Liptowa i Orawy)	6	13	6	18
z Szląska	"	"	1	1
z Mołdawii	"	"	1	1
ze Szwajcaryi . . .	"	"	1	1.

Z tego porównania okazuje się: 1) Że uszczuplenie ludności kąpielowej w tym roku sprawiła głównie nawiedzona cholera Galicja, skąd o połowę mniej rodzin i osób przybyło do kąpeli Rabczańskich. Kraków zaś jako najbliższy Rabki i lepiej oświadczony o tém co się działo w naszym Zakładzie, przysłał doń taką samą liczbę rodzin jak w roku poprzednim. 2) Że nie tylko liczba gości przybyłych z Królestwa Polskiego i Węgier nie zmieniła się wcale w tym roku, lecz poczęli nam przybywać chorzy z Poznańskiego i Szląska, a nawet przypadkowo z Mołdawii i Szwajcaryi.—3) Że pięć razy większa liczba gości przybyłych w tym roku z Litwy, Podola, Wołynia i Ukrainy świadczy oczywiście o wzrastającym rozgłosie i wziętości zdrojowisk Rabczańskich.

Jedynie więc tylko cholerze istniejącej w kraju przypisać musimy zmniejszony w tym roku ruch kąpielowy w Rabce. A wpływ téj klęski odbił się widocznie na usposobieniu mniej pogodném i ożywioném tegorocznej publiczności kąpielowej. Niepokojeni ustawicznie to wieściami o epidemii grasującej nad Dunajcem i Skawą, to troską o rodziny w domu pozostałe, nasi goście tegoroczni byli mniej usposobieni do wspólnych rozrywek i zabaw towarzyskich, któremi sobie tak dobrze umiano uprzyjemniać czas kąpielowy w roku przeszłym.

A jak na toż wszystko skądinąd sprzyjało, daleko bardziej niż w latach poprzednich, i pomyślnemu leczeniu chorych i najprzyjemniejszemu wśród gór naszych pobytowi.— Oprócz pierwszej połowy Czerwca, dżdżystej i chłodnej, pogoda w tym roku przez cały czas kąpielowy była stale piękną, — a całe lato w porównaniu z poprzedniami odznaczało się widoczną posuchą. *)

Skutkiem zaś téj posuchy, w składzie chemicznym najobfitszego ze źródeł Rabczańskich, — źródła Kazimierza, — zaszła nader pożądana zmiana: Źródło ten, jak to przed dwoma laty obszernie opisaliśmy, wydaje zwykle wodę obojętną, której przy urządzaniu kąpeli używają do rozcieńczania zbyt słonej wody z innych trzech źródeł.— W tym roku woda z tego źródła okazała się tak słoną jak Iwoniczka, t. j. tylko 3 razy słabszą niż w innych trzech źródłach Rabczańskich; — i stan ten trwał nie przez parę tygodni tylko, jak w roku zaprzeszłym, lecz od końca Czerwca wciąż przez cały czas kąpielowy. — Skutkiem tego kąpiele tegoroczne były z konieczności mocniejsze niż zwykle, a to do tego stopnia, iż osobom słabszym i dzieciom musiano

*) Ob. przy końcu spostrzeżenia meteorologiczne.

częstokroć skracać czas naznaczony dla każdej kąpiei lub nawet takowe na czas pewien zawieszać.

Nie licząc na to przypadkowe przysporzenie wody mineralnej, a stosując się do coraz wzrastającej liczby kąpiei rocznie potrzebowanych, w tym roku przygotowany był znaczny zapas wody ze źródeł Maryi i Rafaeli w urządzonym na ten cel obszernym zbiorniku.

Odok tego ulepszenia pod względem dostarczania kąpiei, w tym roku przysporzono w Rabce nieco więcej pomieszczeń w nowo wystawionym domu o 8 większych i mniejszych pokojach, oraz jedno obszerniejsze pomieszczenie w domu, gdzie się znajduje sala dla zabaw. — Na rok bieżący ma przybyć jeszcze około 10 pokoi dla zamożniejszych gości i osobny dom dla uboższych wyznania Mojżeszowego.

Ku wygodzie i rozrywce gości kąpielowych, utrzymywano jak dawniej w samym Zakładzie: stałą aptekę, restauracją wcale zadawalniającą, sklep dobrze zaopatrzony we wiktuały i wszelkie przedmioty gościom potrzebne, biuro pocztowe z ekspedycją listową i posyłkową codziennie odchodzącą i przychodzącą, stałą muzykę kąpielową, przyrządy gimnastyczne dla chłopców, urządzono nad rzeką Poniczanką łazienki dla kąpiei rzecznych; nakoniec dla zadość uczynienia potrzebie duchownej gości w kaplicy zakładowej odprawiało się codzienne nabożeństwo.

Jednym słowem, pod względem administracyjnym Zarząd kąpielowy w Rabce stale usiłuje w każdym roku powoli coś przysporzyć, i ulepszyć ku wygodzie swych gości. — Jakoż obecnie, w 10ym dopiero roku swego istnienia Zakład ten, aczkolwiek wystawnością i komfortem nie doścignął jeszcze pierwszorzędných naszych zdrojowisk, lecz czyniąc zadość najistotniejszym wymaganiom wygodnego i skutecznego leczenia kąpielowego, zjednał już sobie stałą wziętość i coraz szerszy rozgłos

u publiczności i lekarzy krajowych. — Dowód tego widzimy w pomnażającej się z każdym rokiem liczbie chorych przybywających coraz z dalszych okolic, w zawsze znacznej liczbie najpoważniejszych lekarzy, którzy od lat kilku ze stałą ufnością zalecają swym pacjentom kąpiele Rabczańskie *), — nakoniec w tém chlubnym dla Zakładu zadowoleniu, jakie o jego stanie wyrażali nam Szanowni koledzy, którzy umyślnie dla poznania naszego Zakładu raczyli w tym roku odwiedzić Rabkę. **)

Za lat parę nowa i świetna przyszłość czeka ten Zakład, gdy zatwierdzona już linja kolei żelaznej Karpackiej (od Zagórza do Bielska) mająca przechodzić po nad samą Rabką, otworzy na wszystkie strony łatwiejszą do niej komunikację. Mamy też nadzieję, że Szanowny właściciel Zakładu, który się już samą fundacją onego oraz troskliwem doprowadzeniem go do obecnego stanu, tak dobrze zasłużył krajowi, nie cofnie się przed nowymi kosztami jakich wkrótce wymagać będzie ta oczekiwana od niego nowa zasługa obywa-

*) W tym roku zalecali je następujący PP. Drowie: Borzobohaty, Braunstein, Prof. Bryk, Buszek, Bylicki, Prof. Chałubiński, Danek, Prof. Dietl, Dobrowolski, Drobner, Duschnitz, Prof. Oettinger, Feuermann, Gawlik, Grzywiński, Hammer-schmidt, Harajewicz, Hejtler, Hoszard, Hrebenda, Jakubowski, Jaszczurowski, Jordan, Kaczkowski, Kohn, Korczyński, Krieser, Lewicki, Lorencki, Madurowicz, Milewski, Mrcha, Naskręcki, Obaliński, Oszacki, Paleczny, Pareński, Plech, Partek, Rogowicz, Prof. Rose, Prof. Rosner Rożański, Prof. Rydel, Schorr, Sciborowski, Seferowicz Seuft, Skalkowski, Starkel, Stempiński, Świdorski, Świe-tlicki, Szajer. Szewczyk, Szöngut, Tomanek, Warszauer, Wronsski, Zarewicz, Zduń i Zbyszewski.

**) A mianowicie: Prof. Łuczkievicz i Fudakowski z War-szawy, Dr. Lewandowski z Radomia i Dr. Kluczenko z Krakowa.

telska: — podniesienie tego użytecznego zdrojowiska prowincjonalnego, odpowiednio pomyślniejszym warunkom i szerszym wymaganiom jakie czekają Rabkę, do stopnia Zakładu krajowego a nawet europejskiego.

Leczenie kąpielowe w Rabce, skutkiem mniejszej liczby chorych w tym roku, odbywało się na mniejszą skalę niż w roku poprzednim, a mianowicie wydano:

	W r. 1873.	W r. 1872.
Kąpeli większych dla dorosłych	3204	4128
„ mniejszych dla dzieci	1376	1673
„ nasiadowych . . .	273	389
dusz macicznych	4	55
Kąpeli bezpłatnych ubogim .	336	397
razem .	5193	6642.

Ogólna tedy liczba wydanych kąpeli w tym roku zmniejszyła się o 1449 czyli o 30%. Przy tém wszystkiém jednakże liczba ta przewyższała zaprzeszłoroczną o 15% przeszło.

Oprócz téj ilości, zużytkowanej na kąpiele w samym Zakładzie, w tym roku rozprzedano wody mineralnej ze źródła Maryi 4389 butelek; w baryłkach na kąpiele sprzedano 37 wiader, a soli wywarzonej sprzedano 75 funtów.

Chorych dla leczenia przybyłych do Zakładu kąpielowego było 192 osoby, w téj liczbie dzieci do lat 15tu osób 110, kobiet 56, dorosłych mężczyzn 26.

Wyłączywszy 31 chorych, którzy leczyli się według informacyi swoich miejscowych lekarzy, a których cierpienia nie były mi znane, u reszty 161 chorych postrzegaliśmy w tym roku następujące formy chorobowe:

1. *Skrofuły* u 102 osób:

- a) skrofuliczność ogólną 61 razy.
- b) proste obrzmienie gruczołów limfatycznych 6 r.
- c) owrzodzenia gruczołów i przetoki 7 r.
- d) zapalenie krtani chroniczne 1 r.
- e) skrofuliczne zapalenia powiek lub rogówki 7 r.
- f) owrzodzenia kości w rozmaitym stopniu 9 r.
- g) wyrzuty skórne 11 r.

2. *Reumatyzm i Artrytyzm chron.* u 15 osób.

- a) Reumatyzm 8 r.
- b) Artrytyzm 7 r.

3. *Wypociny rozmaite* u 5 osób.

- a) Wodnica stawu kolanowego 1 r.
- b) Przekostnienia (*hyperostoses*) i zrośnięcie stawów (*ankyloses*) 3 r.
- c) Złogi gruźelkowe w kręgach (*Spondylarthrocace tuberculosa*) 1 r.

4. *Choroby maciczne* u 25 osób.

- a) Nieprawidłowe czyszczenie miesięczne 1 r.
- b) Zapalenie około-maciczne (*Perimetritis*) 1 r.
- c) Chroniczne zapalenie macicy 11 r.
- d) Obrzmienia (*infarctus*) macicy, proste z przebiegiem 5 r.
- e) Narośla jajników 6 r.

5. *Choroby rozmaite* u 14 osób.

- a) Wadliwe krążenie krwi u kobiet w wieku krytycznym 3 r.
- b) Błędaczka 1 r.
- c) Rozszerzenie żył 1 r.
- d) Chroniczne zapalenie oskrzeli 2 r.

- e) Padaczka 1 r.
- f) Cierpienia nerwowe (*neuroses*) 2 r.
- g) Glaucoma 2 r.
- h) Otyłość 1 r.
- i) Zgrzybiałość 1 r.

Zastanawiając się nad tym statystycznym wykazem i porównyując go z przeszłorocznym, przychodzimy do wniosków następujących:

Pomimo zmniejszonej w tym roku ogólnej liczby chorych, ilość skrofulicznych, przeważnie dzieci, była o 27 osób większą, co świadczy o prawdziwie zasłużonej wierze w zbawienność wód Rabczańskich przeciw tym cierpieniom. — Jakoż pomijając to, że liczba chorych z rozmaitymi objawami skrofulów była mniej więcej równą przeszłoroczną, chorych z obrzmieniem gruczołów limfatycznych oraz z wyrzutami skórnymi mieliśmy w tym roku 2 razy więcej niż w przeszłym. — Ze skrofulicznymi cierpieniami kości przeciwnie, przybyło w tym roku 3 razy mniej chorych niż w przeszłym. — A ponieważ wszystkie niemal wypadki tych ostatnich cierpień były w stopniu mniej więcej umiarkowanym; stąd więc pozwalamy sobie wnosić, że uwagi nasze o doświadczonej tu przez nas bezskuteczności kąpieli Rabczańskich w owrzodzeniach kości posuniętych do zbyt wysokiego stopnia i połączonych ze stanem hektycznym całego ustroju, zostały przez PP. lekarzy słusznie uwzględnione i podobnych chorych nie wyprawiano już do kąpieli.

Podobnież przypuszczamy, że w cierpieniach posyfilitycznych kąpiele rabczańskie musiały okazać się mniej zbawiennymi, niż się tego spodziewano po ich składzie chemicznym obfitującym w jod i brom; albowiem w tym roku nie mieliśmy wcale chorych z wyraźnymi objawami zakażenia syfilitycznego, — parę zaś wypadków z cierpieniami niby - artrytycznymi oraz po-

zapalne wypociny naczyń i tęczówki oka, które słusznie czy niesłusznie zwalono na poprzednie zakażenia syfilityczne, z naszej strony wahamy się zaliczyć wyraźnie do téj kategorii.

Kobiet z rozmaitemi dolegliwościami macicznymi było w tym roku cokolwiek mniej, chorych zaś cierpiących na reumatyzm i artrytyzm chroniczny nieco więcej niż w roku przeszłym.

Natomiast mieliśmy kilka, w przeszłym roku nie spotykanych wypadków z rozmaitej natury wypocinami w stawach i kościach, przeciw którym leczenie jodowe było dość racjonalnie wskazane.

Nakoniec sposobem przypadkowym mieliśmy 14 chorych z najrozmaitszemi cierpieniami, które się wcale nie kwalifikowały do leczenia kąpielami tutejszemi, lecz w których górskie powietrze Robczańskie lub kąpiele rzeczne przy użyciu właściwych innych wód mineralnych przyniosły pożądany skutek.

Leczenie kąpielowe zastosowane do natury każdego cierpienia w szczególności i do osobistych wskazań, odbywało się w ogóle według dawnych, doświadczeniem uświęconych zasad i prawideł, których powtarzać tu nie mamy potrzeby, wyłożywszy je dokładnie w poprzednich sprawozdaniach naszych o Rabce.

W tym roku wszakże wypadało nam często modyfikować zwykły sposób jak wewnętrznego tak i zewnętrznego użycia naszej wody mineralnej. A mianowicie, przy użyciu jój wewnętrzném, ze względu na panowanie (*genius epidemicus*) cholery nie mogliśmy już po dawnemu nalegać na umiarkowane chociażby powiększenie wydzielin kiszkiowych, lecz owszem pilnie czuwając nad uniknieniem takiego działania, musieliśmy częstokroć naznaczoną ilość dzienną wody zalecać do użycia w dawkach mniejszych i rozrzuconych.—Również do picia zalecaliśmy wodę Rabczańską miesza-

na pół ze Szczawnicką lub Żegiestowską.— Przy użyciu zewnętrzném wody Rabczańskiej, spostrzegliśmy już na początku Lipca, że znacznie mocniejsze kąpiele tegoroczne zbyt silnie drażniły skórę u małych dzieci i delikatnych kobiet, że osobom krwistym sprawiały uderzenia do głowy, a u osób osłabionych zamiast zwykłego pobudzenia i pożądanego ożywienia ustroju nerwowego, sprowadzały ociężałość i senliwość.— Skutkiem tego musieliśmy miarkować to przesadzone działanie i w tym celu zalecaliśmy krótsze używanie każdej kąpieli, a niekiedy chwilowe przerwy w samych kąpielach.

Co się tycze innych sposobów zewnętrznego zastosowania wody mineralnej Rabczańskiej, ogrzewające okłady były po dawnemu w częstém użyciu i to z jak najlepszym skutkiem, równie często były używane przy cierpieniach macicznych kąpiele nasiadowe ze wziernikiem, a dusze maciczne przeciwnie, dla braku wyraźnych wskazań, rzadko się zalecały w tym roku.

Co do skuteczności wody rabczańskiej w leczeniu wyżej wymienionych chorób, tegoroczne spostrzeżenia nasze dały nam możność sprawdzić dawne doświadczenie, lub poznać bądź dodatnią bądź ujemną wartość tych wód w niektórych cierpieniach rzadko dotąd spotykanych w Rabce. A mianowicie: w cierpieniach skrofulicznych, dzięki zapewne pomyślniejszym w tym roku wpływom pomocniczym pogody i mocniejszym kąpielom, zbawienność wód rabczańskich ukazała się jeszcze świetniej.

Na sto bowiem przeszło chorych, znamy tylko dwie osoby o których uleczeniu mamy powody wątpić. Była to jedna około 30-to letnia dama, od urodzenia wielce skrofuliczna, przez całe życie cierpiąca na wrzody gruczołów limfatycznych a później rozmaitych po kolei stawów i kości, oraz jój 12-letnia bledniczna có-

reczka z niepokonanym od lat trzech przerostem i stwardnieniem gruczołów limfatycznych na szyi.

Natomiast, w liczbie innych tego rodzaju przypadków, z zadowoleniem patrzyliśmy na jedno 5-letnie dziecko z Orawy przed 2ma laty monstualnie oblane skrofulicznym wyrzutem na całej twarzy i zagrożone ślepotą skutkiem zapalenia obu rogówek, — a dziś, po 3ch letniém leczeniu kąpielowém w Rabce zupełnie zdrowe i czerstwe, bez śladu przebytych cierpień na oczach i skórze.

W ogólności téż wszelkiego rodzaju cierpienia skrofuliczne, poczynawszy od ogólnych objawów aż do owrzodzenia czy to gruczołów limfatycznych czy kości, leczyły się w tym roku pomyślnie. — Najuporczywszemi okazały się skrofuliczne zapalenia rogówki z pęcherzykami (*phlyctenulae*) i owrzodzeniem na jój powierzchni, a często z wypocinami w jój blaszkach. — Zapuszczanie atrapiny i zapróższanie kalomelem, w tych razach często używane za radą Prof. Rydla okazywały się bardzo zbawiennemi obok leczenia kąpielowego. Doświadczeniem 3ch letniém przekonałiśmy się, że u dzieci młodszych, od 8—10 lat, takie zapalenia rogówki dają się łatwiej pokonać, u słabszych zaś nie można ręczyć za powrót cierpienia bądź podczas leczenia kąpielowego, bądź po niém.

W tym roku poraz pierwszy mieliśmy sposobność obszerniejszém doświadczeniem przekonać się o skuteczności wód Rabczańskich w chorobach skórnych mniej lub więcej skrofulicznój natury. — Wypadków z temi chorobami mieliśmy 11, poczynawszy od niewinnój *Acne* i dokuczliwych *psoriasis*, aż do najbardziej zastarzałych 20-letnich *eczema*. — Działanie kąpeli w tych chorobach było zwykle takie: Z początku obojętne, po 10—15 dniach drażniły silnie i sprowadzały wybuch wyrzutów skórnych, który zmuszał do zawieszenia kąpeli

mineralnych i do użycia innych środków miejscowych łagodzących. — Po tygodniu wszystko wracało do dawnego stanu i na nowo rozpoczęte kąpiele wraz z wewnętrznym użyciem wód odbywały się już bez przerwy w ciągu 3 — 5 tygodni, aż do zupełnego oczyszczenia skóry. — Dwóch najmocniej chorych tegorocznych z tej kategorii, spotykam odtąd często w Krakowie. Poprzedzając na zwykłych ciepłych kąpielach, używanych co tydzień, wyglądają dziś doskonale, nosząc tylko ślady dawnych wyrzutów.

Leczenie cierpień artrytycznych i reumatycznych, przy stałe przyjaznej cieplej i suchej pogodzie oraz mocniejszych niż zwykle kąpielach, odbywało się nader pomyślnie. Wyjątkiem była jedna 16-letnia dziewczyna z reumatycznym, jak mniemano, cierpieniem nerwu kuluszowego (*ischias rheumatica*), której 40 i kilka kąpieł najmniejszej ulgi nie przyniosły.

We wszelkich cierpieniach macicznych, o zba wiennym działaniu kąpieł rabczańskich, szczególnie zaś nasiadowych ze wziernikiem, świadczyła nam prawie zawsze widoczna już w 3im tygodniu ulga w dolegliwościach miejscowych. — Co do działania tych kąpieł w naroślach macicy i jajników, jesteśmy tylko jednego pewni: że się narośla te pod wpływem leczenia słonowodowego nie powiększają, a absorbują się niewątpliwie towarzyszące tym naroślom wypociny pod-otrzewne, co spowodza albo pozorne zmniejszenie się objętości narośli, albo subiektywne uczucie mniejszego ciężenia w miednicy.

W liczbie tegorocznych chorych z naroślami macicznymi, zdarzył się nam nader rzadki wypadek, który jako przykład nadzwyczajnej trudności w rozpoznawaniu natury podobnych narośli, oraz przez swe ciekawe a szczęśliwe zejście zasługuje na osobną wzmiankę.

D. 15 Lipca przybyła do Rabki 30to - kilkoletnia żydówka Sara L. z Bochni. — Słabowita, blada i wychudzona, przed 5 miesiącami straciła regularność, poczem zaczęła się skarżyć na częste ściskające bóle w okolicy macicy i ciążenie w miednicy. Cierpienia te powiększając się coraz bardziej skłoniły ją do udania się do kliniki ginekologicznej w Krakowie. Po przybyciu do Zakładu, zbadanie choréj przez pochwę i przez odbytnicę odkryło nam najwyraźniej narośl pozamaciczną, którą niepodobna było przyjąć za co innego, jak za włókniak macicy otoczony wypocinami podotrzewnymi. Cierpienie to, dla którego z kliniki była wysłana do Rabki, kwalifikowało się oczywiście do leczenia kąpielowego, któreśmy stosownie do wskazań gorliwie zalecili. — Po 10 kąpielach, które z powodu osłabienia nie zawsze używała codziennie, d. 30 Lipca chora przyszedłszy na konsultację, przyniosła w papierku kilka mocno cuchnących drobnych kosteczek, które wyrzuciła przy nieco bolesnym stolcu. — Na razie wydało się nam, że to były kości niestrawione z młodego drobiu, lecz przypatrzwszy się pilniej, rozpoznaliśmy kości goleniowe i 1 udową z płodu około 4ch miesięcznego — była to więc brzemiennosc poza maciczna. — Kąpiele zawiesiliśmy i choréj zaleciliśmy leżenie w łóżku, pokarmy posilne lecz płynne i 3 razy dziennie enemy z ciepłej wody. — W tydzień później (4 Sierpnia) chora oddała ze stolcem przegniłe kości i miazgi organów tułowia tegoż płodu, — a w tydzień znowu później (11 Sierpnia) zmiażdżoną przegniłą główkę. *) — Po 8-dniowym odpoczynku, przy wyżej zaleconém zachowaniu się, chora odjechała do domu zupełnie zdrowa, choć zawsze blada i osłabiona.

*) Wszystkie te części przechowane w spirytusie oddaliśmy do Kliniki ginekologicznej.

We wszystkich tegorocznych 5ciu wypadkach wypocin, czy to zorganizowanych i twardych, czy też płynnych a zastarzałych, pomimo najenergiczniej zastosowanego leczenia zewnętrznego i wewnętrznego, bezpośredniej zmiany na lepsze dostrzedz niestety nie mogliśmy. — Niepowodzenie to nie daje nam jednak prawa wyrokowania stanowczo o bezskuteczności wód rabczańskich w usunięciu zastarzałych wypocin pozapalnych w ogóle. — Musimy bowiem wziąć to na uwagę, że na 5 wypadków tej kategorii chorób, było 4 cierpienia kości, które bezpośrednio uleczyć dają się chyba tylko żelazem i ogniem; a wodnica kolana zmniejszyć się jeszcze może dopiero w kilka miesięcy po odbytem leczeniu kąpielowém. — Że zaś taki opóźniony skutek nastąpić może, o tém świadczą, oprócz powszechnie znanego w balneoterapii doświadczenia w tej mierze, dwa następujące przez nas samych w Rabce leczone wypadki cierpień nerwowych. — Jednym z nich był u Pni O z Krakowa od paru lat trwający nerwoból nerwu językowego, prawdopodobnie pochodzący w skutek zewnętrznego nacisku od wypocin u okostnej dziurki owalnej. — Przeszłoroczne leczenie w Rabce okazało się u tej chorób na razie bezskuteczném, i w przeszłoroczném sprawozdaniu naszym (str. 19) uważaliśmy tę osobę za nieuleczoną; — tymczasem w pół-roku później spotkaliśmy ją i odtąd widzimy zupełnie wolną od pomienionych cierpień, które już więcej nie wracały. — Drugim wypadkiem tego rodzaju była padaczka u 10-letniej dziewczynki J... Ch... podtrzymywana ciśnieniem jakiejś exostozy wewnątrz czaszki. Po odbytem w roku przeszłym leczeniu kąpielowém w Rabce, lekki napad raz tylko w zimie wrócił na chwilę, i odtąd przez kilkanaście miesięcy nie powtarzał się już wcale. — Pomimo więc ujemny rezultat tegoroczne-

go doświadczenia naszego w leczeniu téj kategorii cierpień, nie mamy powodu pozbawiać się nadziei, że czy to płynne, czy zorganizowane nowotwory w częściach miękkich, a nawet na powierzchni kości, dadzą się pokonać leczeniem u wód jodo-bromowych.

Nakoniec przeciwnie, za całkiem nadaremne i bezskuteczne, aczkolwiek od lat kilku wytrwale powtarzane, uważamy leczenie się u wód Rabczańskich jednéj osoby obarczonéj dolegliwością zbytecznéj tuszy.

Kraków, d. 10 Marca 1874.

Spostrzeżenia meteorologiczne.
(Średnie dzienne).

Dzień	Ciśnienie powietrza w lin. par. 300 +			Ciepłota R°			Zachmurzenie			Ilość wody opadłej w lin. paryz.		
	Czer-wiec	Lipiec	Sier-pień	Czer-wiec	Lipiec	Sier-pień	Czer-wiec	Lipiec	Sier-pień	Czer-wiec	Lipiec	Sier-pień
1	—	17.72	19.00	—	+ 15.00	+ 17.63	—	6.7	1.3	—	9.91	0.19
2	—	18.26	18.55	—	14.27	15.10	—	6.7	7.3	—	—	1.22
3	—	18.49	20.19	—	13.27	12.93	—	6.7	1.0	—	—	—
4	—	17.41	—	—	14.10	—	—	6.3	—	—	1.16	—
5	—	17.16	—	—	13.57	—	—	6.3	—	—	0.55	—
6	—	18.26	18.41	—	13.30	16.30	—	2.3	1.0	—	—	—
7	—	19.17	—	—	14.53	—	—	5.	—	—	—	—
8	—	19.27	19.84	—	14.37	17.23	—	2.7	4.7	—	—	—
9	—	18.59	17.10	—	15.47	18.00	—	1.7	2.0	—	—	—
10	—	18.07	16.79	—	15.90	12.17	—	4.3	4.7	—	—	2.86
11	—	18.18	—	—	16.60	—	—	4.1	—	—	0.36	—
12	—	17.75	19.64	—	19.50	11.33	—	1.0	2.0	—	—	—
13	—	17.16	—	—	19.77	—	—	3.7	—	—	4.96	1.03
14	—	—	19.15	—	—	12.87	—	—	9.0	—	—	1.58
15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.13	—
16	—	19.11	21.15	—	12.53	11.53	—	3.7	0.7	—	—	—
17	18.61	21.04	—	+ 15.93	11.80	—	2.7	3.3	—	0.20	—	—
18	18.63	20.05	19.22	16.30	12.50	15.63	3.7	1.7	2.7	0.10	—	—
19	18.82	17.70	17.58	17.23	13.17	17.47	2.3	6.3	1.7	—	3.12	—
20	19.99	18.56	—	14.83	9.27	7.0	10.0	—	—	6.62	1.72	6.80
21	20.50	19.47	—	14.28	11.63	—	4.7	9.3	—	—	2.42	—
22	19.52	—	19.92	15.87	—	14.10	4.7	—	0.7	—	—	—
23	18.17	17.71	18.71	15.83	13.23	16.23	1.0	8.0	2.3	—	0.43	—
24	18.38	17.50	—	16.00	12.57	—	6.3	9.3	—	2.34	0.47	—
25	16.64	18.86	18.63	15.67	12.91	16.70	5.7	7.3	2.7	0.82	0.70	0.60
26	16.57	19.70	—	9.57	14.27	—	10.0	2.0	—	2.71	—	—
27	18.01	—	19.56	8.16	—	16.53	10.0	—	4.3	—	—	1.49
28	18.44	19.46	18.03	9.27	17.87	15.03	10.0	1.7	9.3	0.83	—	3.14
29	17.82	19.40	—	11.93	17.33	—	8.7	3.0	—	2.44	—	4.75
30	17.94	19.06	—	13.07	17.60	—	4.0	3.3	—	—	—	0.56
Śred.	18.13	18.59	18.91	13.84	14.49	15.15	5.8	4.9	3.4	16.06	28.73	24.52

Summa miesięczna

Stosunek wiatru
= 1 : 100

Wiatr	Czer-wiec	Lipiec	Sier-pień
Pn.	0.	4.1	0.
PnW.	6.2	8.12	5.1
W.	6.2	22.2	17.4
PdW.	0.	2.2	7.7
Pd.	12.5	2.2	7.7
PdZ.	31.3	8.9	5.1
Z.	37.5	20.0	38.5
PnZ.	6.2	31.0	17.9
Najsil. wiatr	PdZ. 5	PnZ. 6	PnW. 8

*) Z wichrem PPnZ.

Przegląd porównawczy

składu chemicznego wód słonych jodo-bromowych
ze źródeł

Rabczańskich i Iwoniczkich

według rozbioru J. A. ALEXANDROWICZA M. F.

Ilość ziarn w 1 funcie wody = 76.80 z.

	Źródła Rabczańskie			Iwoniczkie	
	Maryi	Rafaeli	Krakusa	Karola	Amalii
Chlorku potasu	0.9992	0.7293	0.6688	0.7347	0.6991
" sodu	176.5185	176.5185	176.3198	64.3349	60.5513
Jodku sodu	0.3502	0.2911	0.3523	0.1261	0.1188
Bromku sodu	0.5673	0.4999	0.5604	0.1772	0.1775
Siarkanu potasowego	0.2253	0.5613	0.6156	—	—
Węglanu sodowego	6.1665	6.6981	5.9956	13.6959	12.4726
" litowego	0.1219	0.1254	0.1330	0.0837	0.0808
" wapniowego	2.1441	2.4220	2.5960	1.8632	1.7335
" magnowego	0.6513	1.2931	1.4296	0.6534	0.5898
" barowego	0.0370	0.0382	0.0376	0.1481	1.1305
" strontowego	—	—	—	0.0070	0.0067
" żelazawego	0.0180	0.0174	0.0230	0.0324	0.1500
" manganazawego	0.0068	0.0063	0.0079	0.0119	0.0548
Boranu sodowego	ślad	ślad	ślad	znaczny ślad	—
Fosforanu glinowego	0.0242	0.0264	0.0286	—	—
Kwasu węglowego	0.1942	0.1820	0.1732	0.1439	0.1462
Istot organicznych	ślad	ślad	ślad	0.1218	0.1142
Ogół składników zsiadłych . .	187.1112	189.3792	188.9413	82.1342	77.0354
Węglan amonowy	ślad	ślad	ślad	0.0948	0.0901
Kwasu węglowego połączonego w węglanami	3.9346	4.6156	4.6791	6.9917	6.4481
Kwasu węglowego wolnego	1.0651	1.1136	0.5777	5.1272	4.5595
Gazu bagiennego	0.2307	0.2598	0.2184	0.2273	0.2255
Azotu	0.0761	0.0849	0.0720	0.0839	0.0758
Ogółem wszystkich składników	192.4187	195.4531	194.2885	94.6591	88.4344